

RECERCA

68

**DEU NOTES D'ÒPTICA
CRISTIANA SOBRE LA
CULTURA DEL NOSTRE TEMPS**

Antoni Puigverd

DEU NOTES D'ÒPTICA CRISTIANA SOBRE LA CULTURA DEL NOSTRE TEMPS

ANTONI PUIGVERD

Aquesta conferència, pronunciada als Caputxins de Pompeia el 23 de febrer de 2017, ha estat revisada i ampliada per l'autor.

1. L'expulsió de Déu

Déu ha desaparegut del mapa. Finalment, la predicció de Nietzsche ha pres cos a Catalunya: Déu ha mort. Ha mort tan intensament que els joves ja no en tenen ni tan sols notícia. Déu ha mort i se'n perd fins i tot el record. Déu s'està vol·latilitzant.

Entengueu-me el to. Sóc perfectament conscient de l'existència d'importants minories de fidels que viuen, potser amb més franquesa i puresa que abans, la seva fe. Hi ha grups molt importants, encara. Corrents espirituals, organitzacions amb presència escolar i familiar, grups de cristians militants més conservadors o més oberturistes. Parròquies i centres d'irradiació cristiana com el dels caputxins de Pompeia, grups de cristians compromesos amb els més febles. Molts, n'hi ha. Molts més dels que es coneixen públicament.

La tradició religiosa, altrament, encara té visibilitat, sobretot en dies o moments molt assenyalats: la missa del gall, el dia de rams, les processons de setmana santa. També és notable, encara, el pes social que té l'Església en alguns sectors de la societat: la gent gran, els malalts, els més necessitats. O el paper que té l'Església quan arriba la mort. Ho vaig escriure fa anys i encara és vigent: la gent s'ha oblidat de Déu, però el retroba en el moment del comiat social. Molts cadàvers encara són conduïts a l'església. Els familiars busquen una manera d'acomiarar

els morts amb un ritual consistent. Tot i que aquesta necessitat també declina: comencen a ser freqüents els enterraments civils, més difícils d'enginyar que els casaments.

Per bé que en els moments de festa i alegria, en els naixements i casaments, és on més clarament reula el recurs a l'Església. La primera comunió 35 anys enrere encara suscitava polèmica (¿què és més important, es plantejava el rector de la parròquia, la festa social o el compromís cristià?). Però ara moltes famílies són indiferents fins i tot al ritus social, al vestidet blanc. Als ulls de la gent més senzilla, més de fe del carboner, el paper de la religió en la vida civil també s'evapora. Catalunya és el país més laicitzat del món. Hi ha estudis sociològics que descriuen Catalunya com la zona d'Europa on la pràctica religiosa és més baixa. I com que Europa és la zona més laicitzada del planeta, la conclusió és clara. Catalunya és campiona mundial de laïcitat.

Com és que hem arribat a aquest punt? Per què? Què passa a Catalunya que no passi a altres bandes?

Aquesta mateixa pregunta es van fer en una diòcesi de Bolònia. Ho vaig llegir a la web catòlica «Chiesa». En aquest bisbat italià, que ha donat sants antics i contemporanis, i que té una Església prou organitzada i eficient, es preguntaven per què la pràctica religiosa era la més baixa d'Itàlia. I les conclusions de l'estudi van ser que l'Església havia volgut seguir la societat en comptes d'intentar que fos a la inversa. Tenien moltes inicitatives socials, eren presents a través de Càritas i altres moltes instàncies, en les problemàtiques socials més dures.

El compromís de l'Església era tan gran que tot sovint els mitjans de comunicació se'n feien ressò; i positivament. L'Església dona suport a tal causa, l'Església actua amb diverses ONG, és davant de tal o qual problema, l'Església mostra la seva preocupació per tal comportament polític... aquesta mena de titulars són constants als mitjans de comunicació d'aquella regió italiana. Aparentment són bones notícies i ho són realment. Però analitzades a fons mostraven un curiós panorama:

els catòlics del bisbat de Bolònia només apareixen als mitjans quan fan alguna cosa que agrada als que posseeixen l'hegemonia moral en aquell territori: d'històrica influència comunista.

Es parla de l'Església només en el cas que concordi amb els valors polítics i ideològics de la cultura política dominant. Mai no es parla de l'Església per ella mateixa. Pels valors propis, religiosos, espirituals, sinó en tant que companya de viatge de l'esquerra dominant allà. I aquesta és l'explicació de l'estudi bolonyés. O l'Església aconsegueix estar present en els mitjans de comunicació i en la societat en general per allò que és, o anirà perdent a poc a poc influència.

Això que detectava aquesta diòcesi italiana és força semblant al que ha passat a Catalunya de finals dels 70, quan va entrar en crisi el franquisme i, amb ell, el nacionalcatolicisme. Aleshores, l'Església catalana va començar a donar suport a l'antifranquisme. ¿Quantes esglésies, quants locals parroquials, quants centres d'escoltisme, quants grups cristians de base, quants capellans i quants ordes religiosos, començant pels benedictins de Montserrat, continuant amb els jesuïtes de Cornellà i els caputxins de Sarrià no van donar suport a iniciatives polítiques de canvi democràtic, d'impuls de la cultura d'esquerres, de suport al catalanisme, de foment de l'Assemblea de Catalunya, de simpatia amb Jordi Pujol, amb el PSUC, amb Bandera Roja, amb el naixent PSC, amb Comissions Obreres i amb tants altres moviments polítics, socials o culturals d'aquella època de transició?

Serien incomptables les iniciatives que l'Església, per activa o per passiva va impulsar a favor del canvi democràtic, de Catalunya, de la classe obrera o del compromís civil. El sector més dinàmic del catolicisme català va participar en el canvi democràtic a primera o segona línia i va posar-se sovint al servei dels nous vents. En nom d'una idea de Jesucrist conciliar, compromesa amb els pobres, amb el poble, oposat a la opressió, a la dictadura, a les imposicions. És impossible imaginar la transició democràtica a Catalunya sense la col·laboració de l'Església.

Encara més. El canvi polític era una cosa, però el cultural n'era un altre. I també aquí l'Església catalana hi va col·laborar activament. No voldria exagerar, però molts símptomes del maig del 68 van començar a Catalunya per l'Església. Les secularitzacions van arribar molt abans que els divorcis i recordo perfectament com això escandalitzava la gent senzilla, com la meua àvia Remei, que hi veia una incompreensible ruptura d'un vincle sagrat.

El menyspreu de la litúrgia tradicional, l'abundància de guitarres a la missa, les cançons de Llach o Joan Baez substituint els tradicionals càntics religiosos, l'obsessió per reescriure la figura de Jesucrist en paral·lel a la del Che Guevara eren picades d'ullet que feien els capellans o els grups de cristians més actius a favor de canvis culturals que la societat encara no havia pres. De cop l'església més dinàmica feia costat als Beatles, als hippies, als que reclamaven l'impossible a París o als que s'aplegaven per defensar la llengua catalana. Recordo que jo, en aquella època, vaig assistir a les Trobades de Joves de Montserrat. Tenia 16, 17, 18 anys. Molts de nosaltres érem cristians pel socialisme, que se'n deia. Fixin-se quin és el centre ideològic de l'expressió, quin és l'objectiu

principal: el socialisme. Amb molta rapidesa aquells joves vam deixar de ser cristians, creients; i ens vam fer directament socialistes.

No voldria de cap manera ferir sensibilitats ni caricaturitzar el procés. Tampoc no s'ha de prendre literalment el que dic. Hi ha casos i casos: una infinita casuística personal. Jo intento descriure i valorar un procés històric. Genèricament considerat el moviment era aquest: l'Església empenyia els canvis polítics i culturals, però no els liderava, feia de comparsa. Naturalment, en un moment donat del procés, molts abandonaven l'Església i directament s'apuntaven a les causes polítiques socials i culturals. Va passar a tot arreu i en tots els sectors eclesiàstics. No cal insistir en la descripció. Però sí que cal girar el cap per observar què feien o com s'ho prenien els que es quedaven a l'Església. No hi ha espai per comentar les característiques de cada sector. Una part del clergat i dels creients, va viure tots aquests canvis en silenci. A vegades ofesos, perquè guardaven la memòria de les persecucions i martiris de l'any 1936. I a vegades perplexos, perquè no acabaven d'entendre res. Van quedar progressivament desguarnits i s'hi han anat trobant cada vegada més. A poc a poc s'han trobat abandonats per la societat. No és estranya l'evolució de molts dels creients. La majoria dels catòlics que ara resten són hereus del resistencialisme conservador.

2. Els debats contemporanis

El que passa a Catalunya és prou diferent del que veiem a França, on hi ha un catolicisme extraordinàriament combatiu. La cultura francesa catòlica és molt sòlida intel·lectualment. I si desenvolupa un perfil basat en el cultiu de l'espiritualitat i la teologia, més que en la tradició, no és perquè sí. És que no li queda més remei després de les enormes convulsions que significa la revolució francesa i la instauració de l'estat laic. A l'escola i a la justícia franceses fa molts i molts anys que no hi ha crucifix. Expulsat Déu de l'Estat, a l'Església no li va quedar més remei que espabilar-se intel·lectualment. No és estrany que hagi generat una identitat nova i moderna, basada en el foment de l'espiritualitat i en el diàleg amb el món a partir de la pròpia identitat catòlica. Hi ha grans intel·lectuals catòlics a França, que no s'estan de discutir amb els laicistes. No espanta a l'Església el debat ciència i religió, ni el de fe i

raó. Ni el d'espiritualitat i materialisme. Ni el debat sobre la sexualització obligatòria, que enfronta el concepte de persona amb el d'objecte de consum sexual. L'església francesa està preparada per dialogar amb el món modern sense necessitat de fondre's amb el món modern. El diàleg és possible quan la identitat pròpia és clara.

A Catalunya hi va haver intents de crear un corrent catòlic d'identitat cultural pròpia. Tant a nivell cultural com institucional. Durant la Renaixença catalana apareix a Catalunya un corrent reformista propi que va intentar articular el paper social i cultural de l'Església superant la mera expressió de la tradició, situant-se en diàleg i confrontació amb els corrents liberals o revolucionaris, sovint anticlericals, proposant una alternativa pròpia, una nova identitat basada en projectes socials d'una banda (escoles, caritat, hospitals) i de l'altra en un reforçament i renovació del discurs de la fe, tendent cap a l'espiritualitat. Tot això s'expressa a través de personalitats capitals del bisbat de Vic: Jaume Balmes, Jacint Verdaguer, el Pare Claret, i de moltes altres personalitats i nombroses fundacions religioses hospitalàries i educatives... Aquest corrent reformador i renovador culmina, i s'esgota, a causa del tràngol de la persecució religiosa i el posterior nacionalcatolicisme, en el montserratinisme, en els textos del canonge Cardó, en l'obra de mossèn Pere Tarrés, en la novel·la *Incerta glòria* de Joan Sales, etcètera.

Però no hi va haver temps ni prou força per desplegar aquest corrent que era singularment catòlic, renovador, variat de tons i discursos, d'un cert gruix intel·lectual i de base catalana. Tot aquest corrent va quedar atenallat per la pressió del xoc amb l'anticlericalisme ferotge, que va donar peu a un nou clericalisme neotradicionalista que és el que va quallar en la primera etapa del franquisme. La via d'un nou catolicisme va quedar obturada. Queden encara molts fragments d'aquell catolicisme català renovador, que continua donant fruits interessants. Però no va poder desplegar la seva via amb claredat. Una via a la francesa: espiritualista, de forta identitat, no culturalment acomplexada, moderna i tradicional alhora.

Sense una via sòlida i pròpia, es lògic que, durant l'època de Franco, per reacció al martiri, el clergat català es limités a representar el paper de cultivador de la tradició. Després, com ja he dit, la modernitat va trucar a la porta de manera molt sonora a partir del concili i del maig del 68. I va emergir el corrent progressista i catalanista que trencava amb la tradició però, com hem dit, no en creava una de nova, sinó que es dedicava a donar suport als corrents polítics i ideològics de la societat. Quan aquest corrent es va parcialment esgotar perquè molts dels seus membres marxaven, l'Església es va quedar només amb el tronc tradicional. Un tronc tanmateix que anava quedant aïllat de la societat ja que els canvi colossals de la societat han anat deixant en fora de joc els transmissors de la tradició.

La tradició només pot convertir-se en búnquer, en castell. Però no pot esquerdar la muralla comunicativa que el separa de la societat dominada per noves formes de formar-se i comunicar-se seductores i potentíssimes:

- la cultura de l'oci que converteix televisió i internet en transmissors principals de mites i valors;
- les catedrals del consum que congreguen els dissabtes les masses àvides de participar en el festí de l'hedonisme;
- l'esmicolament de la família tradicional que trenca els lligams entre pares i fills;
- el cosmopolitisme que ha arribat a tothom (low cost) i que globalitza formes de vida antagòniques als valors tradicionals...

Una mica és això el que ha passat. Els transmissors de la tradició (i repeteixo no estic definint persones sinó corrents, processos) estan aguantant una institució. I així queda l'Església: convertida essencialment en defensora de la tradició quan ja a penes queden rastres de la societat tradicional.

No és estrany que la societat contemporània ignori l'Església i es mostri indiferent. I no solament perquè el missatge evangèlic entra en contradicció amb el materialisme compulsiu i el nihilisme contemporanis, sinó perquè, sobretot a Espanya, però també a Catalunya, l'Església intenta preservar més la seva força mundana o pública que la seva espiritualitat.

Es vol defensar un rol social, per als bisbes. Es vol preservar el paper institucional de l'Església. Però aquest empeny correspon a una societat que ja no existeix. És un esforç titànic que està destinat al fracàs. Llevat que, com passa a Madrid, es converteixi en coartada d'un determinat discurs polític.

Tan perillós ha estat per a l'Església espanyola aliar-se amb la dreta extremosa com ho va ser per a l'Església catalana aliar-se amb l'esquerra i el nacionalisme català als anys seixanta i setanta. De cop,

els aliats se'n van i et deixen sol, sense influència, sense relleu social. Fixin-se en el que ha passat fins i tot amb la dreta espanyola. Es va aliar amb l'Església amb el tema de la reforma de la llei de l'avortament, però la reforma s'ha deixat perquè podia fer perdre vots. El ministre Gallardon va caure i ara la figura del PP a Madrid és Cristina Cifuentes, inequívoca defensora de l'avortament. A cada moment, el candidat convenient.

Passa el mateix, bé que amb signe contrari, amb les dues monges catalanes més famoses del moment: Sor Lucía Caram i la benedictina Teresa Forcades. Deixeu-me llegir un fragment de l'article que els vaig dedicar fa un parell d'anys:

L'hàbit fa l'èxit. «...Totes dues desprenen un gran magnetisme (dic, després d'explicar les excel·lents virtuts comunicatives de cada una d'elles). Ara bé, avui dia el secret de l'èxit social passa per seduir a través de la pantalla. No tothom té aquest poder. Grans periodistes i comunicadors molt experimentats han fracassat davant la càmera. No se sap per què un rostre encanta l'audiència. No se sap quins atractius, habilitats o aptituds donen èxit. Per altra banda, l'èxit és fugisser i canviant: allò que avui encanta l'audiència, demà l'avorreix. Sovint, allò que té més ganxo és conseqüència d'una raresa, d'una diferència natural o impostada. Un defecte teatralitzat. L'antipatia de Risto Mejide. La treballada ingenuïtat de Jordi Évole. Fins i tot un físic estrany, un físic transformat, poden ajudar a triomfar. El mateix es pot dir d'una manera estrident de vestir. La model més impactant d'ara és Winnie Harlow, una noia amb vitiligo (amb grans taques blanques a la pell negra). Mikel Jackson va demostrar ja fa anys que un aspecte estrany, decididament friki, pot ser la porta de l'èxit. Avui dia té carisma qui aconsegueix que les càmeres televisives (o d'internet) l'estimin.

També des d'aquest punt de vista, Forcades i Caram són carismàtiques. Més enllà dels seus valors personals i de les seves capacitats, més enllà de la seva obra social o intel·lectual, ¿fins a quin punt ha influït en el seu èxit mediàtic (i d'internet) l'excentricitat que, en el context actual, el seu hàbit revela? Totes dues són molt intel·ligents i no dubto que són conscients de l'ambigüïtat del seu èxit. Simplement: procuren que les lleis de l'audiència afavoreixin les seves causes. Però el joc és d'alt risc.

Un risc doble. No solament perquè les audiències, com hem dit, són volubles i capricioses, sinó perquè, jugant, en tant que monges, amb el nacionalisme català o amb la nova esquerra independentista, sotmeten i subordinen la seva singularitat espiritual a una determinada jerarquia mundana. Salvant

les distàncies, cauen en el mateix error que va comentre l'Església espanyola amb el franquisme; l'Església catalana amb l'antifranquisme; i el cardenal Rouco aliant-se amb sectors extrems de la dreta actual. La política sempre instrumentalitza la religió; i l'abandona quan no la necessita. Dos són els dictats mundans a què la monja Teresa Forcades i Sor Lucía Caram se sotmeten: l'aplaudiment de l'audiència i la superioritat moral d'una ideologia».

El conservadorisme catòlic va trobar en el Papa Benet XVI la seva *rocaforte*. Però el Papa Ratzinger no tenia res a veure amb el que el conservadorisme polític catòlic propugnava. Subtilment, ell mateix ho va deixar clar tant a València com a Santiago, on jo el vaig seguir com a enviat especial de La Vanguardia. Ell proposava, no pas recuperar el terreny mundà de l'església, sinó un pols moral i intel·lectual amb el relativisme contemporani, que és tota una altra cosa. Un pols valent, coratjós, en la defensa de valors centrals irrenunciables, com el de la sacralitat de la vida humana, per exemple. O com el del compromís no menys sagrat que implica la construcció de la parella i la creació d'una família. Un pols per salvar l'ètica evangèlica i la tradició cultural cristiana, que des de Sant Pau està empeltada del logos grec, una tradició que sintetitza Fe i Raó. Una Fe que, més que compatible amb la Raó, és inseparable del camí que ha fet la Raó al llarg de la història.

3. Relativisme i nihilisme

Tant li fa que guanyin les eleccions les dretes que s'identifiquen teòricament amb el catolicisme, com que guanyin les esquerres inspirades en allò que algunes personalitats com Enric Juliana al meu diari, o Emmanuel Todd a França, anomenen catolicisme difús (pel seu bonisme fraternalitzant, pel seu moralisme i fins i tot pel seu fanatisme laïcitzant, que fa pensar en els inquisidors d'abans). Tant li fa que guanyin uns o altres. El relativisme hedonista avança com un cavall desbocat cap al nihilisme moral. Nietzsche triomfa cada dia una mica més fins i tot a Itàlia on teòricament el Déu catòlic és molt viu, molt present, clarament configurador d'una identitat nacional.

Una posició davant del relativisme contemporani és la dels obstinats, que voldrien retornar a la societat d'antic règim determinada per alguns paràmetres religiosos i amb el poder de l'església molt potent.

L'altra és la dels indiferents. És la més vigent a Catalunya. Una societat que accepta la mort de Déu i el triomf del relativisme ideològic sense posar-s'hi cap pedra al fetge, fins i tot alegrement.

Una mostra d'aquesta alegre indiferència ha estat per a mi la naturalitat amb què la nostra societat contempla la desaparició del cristianisme en els països àrabs. L'estiu passat, a instàncies del P. Manel Nin, benedictí de Montserrat i rector del Collegio Greco des de fa anys (collegio on, com sabeu, es formen molts dels clergues catòlics de ritus oriental del món), vaig escriure una columna, de la qual en selecciono aquest fragment:

«No hi ha ningú que s'emocioni amb les víctimes de l'expeditiva neteja religiosa que estan imposant entre Iraq i Síria les milícies islàmiques.

Una raó pot explicar aquesta indiferència: els fotoperiodistes no s'atreveixen a acostar-se gaire als dominis islamistes. Això vol dir que no veiem imatges de la destrucció de les esglésies, no veiem famílies en el moment de triar entre la mort o la conversió a l'Islam, no hi ha imatges de les decapitacions. Occident viu, des de fa dècades, en la era de la imatge: l'impacte que ens fan determina les emocions que sentim. Cada dia sopem amb els desastres de Gaza, però no hem vist els islamistes imposant-se en els termes que ells mateixos han descrit: «Entre vosaltres, cristians, i nosaltres, musulmans, només hi ha l'espasa».

En teoria, la neteja ètnica és el que més repugna a l'Europa que va emergir de la segona guerra mundial. Però Europa calla davant la neteja de cristians d'Orient. No actua (deixa fer una vegada més als americans); i s'ho mira amb indolència. Mentre un clam crític (que excusa Hamàs de tota responsabilitat) es projecta sobre Israel, un silenci estrident cau sobre els cristians d'Orient.

Cristians que encara parlen la llengua de Jesucrist fugen com poden per la planura de Nínive. Una neteja tan radical no l'hem permesa, només, per falta d'images emotives. La permetem perquè també nosaltres, els països de tradició cristiana, considerem execrable, prescindible o superable la nostra herència religiosa. No ens fa res que es perdi. Girem el cap, potser fins i tot complaguts: si nosaltres ens hem alliberat de la tradició religiosa, ¿per què ens ha de preocupar que aquells vells cristians d'orient en siguin alliberats per força?»

S'accepten els valors de l'hedonisme, es proclama que tot és relatiu, que no hi ha cap idea ni cap moral superior a cap altra. La crisi econòmica ha estat filla d'aquests valors relativistes que ens ha deixat en mans d'una única jerarquia, l'estrictament material.

La nostra societat s'ha tornat abanderada de les innovacions morals. En efecte, sigui als mitjans de comunicació, sigui a les tertúlies radiofòniques, sigui als sopars amb els amics, sempre que en els nostres àmbits de debat més populars es planteja una novetat moral la resposta és «sí». Sense ni una ombra de reticència. «Sí».

Es parla de les noves possibilitats de l'enginyeria biològica? La resposta és sí. Es proposen més facilitats per a l'avortament. I es contesta: «I tant!». Sigui parlant de l'eutanasia o de la clonació terapèutica. Sigui sobre la possibilitat d'escollir el sexe dels infants. Sigui per afavorir la transexualitat infantil. La resposta sempre és «i és clar que sí!». El fervor amb què són aplaudides les innovacions ètiques crea una mena de lògica infantil en l'opinió pública catalana i espanyola, atès que la jerarquia

episcopal espanyola acostuma a respondre amb la mateixa rapidesa i fervor sempre «No».

Si els partidaris del que podríem anomenar «la innovació ètica irreflexiva» són dominants a Espanya, més dominants són a Catalunya, on tenen una hegemonia total. Aquell que s'atreveix a discrepar d'aquesta hegemonia de la innovació moral és enviat a la cova de la premodernitat i allà queda arraconat, aïllat com un leprós. Conseqüentment, els que dubten, callen. Només s'atreveixen a parlar els autèntics reaccionaris, els que no tenen cap problema a abraçar una altra ideologia, que es disfressa de vida, però es concreta en fórmules polítiques i patriòtiques ben definides. Estic parlant dels que converteixen aquests debats ètics, no en una suggestiva i coratjosa defensa de la sacralitat de la vida humana (com ha fet sovint Miró i Ardèvol, arriscant-se sovint a l'escarni públic), sinó en una altra forma de fonamentalisme: el que imposaria d'una manera sovint inclement i agressiva els principis o els dogmes sobre la vida, per damunt de la dignitat concreta dels humans. Estic parlant dels antagonistes ideals del laïcisme integrista: els fonamentalistes que confonen religió amb una ideologia, sobre els quals el Papa Francesc ha reflexionat diverses vegades.

Francesc ha insistit moltes vegades en el fet que el cristianisme no és un producte més del supermercat d'ideologies.

4. Anticlericalisme

És una impostura ideològica que, avui dia, en el corrent nihilista o indiferent, hegemònic a Catalunya hi germini l'anticlericalisme. En el context de la pèrdua de pes de la religió, és evident que es tracta d'un anticlericalisme retòric (paral·lel i, alhora antagonic, al neoclericalisme d'una certa Espanya). El seu joc, però, és políticament útil: permet la caricatura de l'enemic ideològic: del PP en aquest cas. Ridiculitzant la conferència episcopal, recordant el nacionalcatolicisme i presentant Benet XVI (ho van fer fins l'últim minut) com un inquisidor medieval, els partidaris de la xauxa moral i del «laissez faire» ideològic, es treuen de sobre molta feina.

Ara mateix, mentre l'Església és tan clara amb l'avortament i defensa radicalment la vida, les restes del progressisme poden condemnar-la per carca indiferents a si progressa o no una eugenèsia pràctica en el si de la societat. Han desaparegut els nens de síndrome de Dawn, per exemple. Ja no n'hi ha. Constatem-ho: progressa l'eugenèsia pràctica sense que calgui un Hitler que imposi per decret una raça humana sense màcula ni defecte. L'eugenèsia, en el context de les noves possibilitats de manipulació genètica que permet la ciència, ens porta cap a un món més que inquietant. Un món d'experiments monstruosos que poden recrear la condició humana, per bé que també poden fer molt de bé a la raça humana. S'estan fent proves a alguns països asiàtics, amb diner americà i europeu sobre clonació d'humans. Allà no està prohibit. El diner, el gran déu contemporani, empeny a fer aquestes proves, que quan siguin un fet seran irreversibles. Mentrestant, el *pensament indiferent* arronsa les espatlles i diu si això és bo per a la medicina, benvingut. Cap pedra al fetge.

Perquè el pensament catòlic sigui realment eficaç en aquesta inquietant cruïlla històrica, seria molt convenient que l'Església catalana sabés aprofitar l'oportunitat de ser l'ase dels cops o de les burles. L'Església catalana no té aliats. I això, que molts veuen com un problema, és una sort. L'Església catalana ja ha deixat anar tot el pes. No té rèmores, no té batalles a guanyar en el camp mundà o terrenal. Ja les ha perdut totes. Per això, crec que està en condicions de fer una cosa molt evangèlica: ser una minoria creativa. Una minoria que parla amb una veu honesta i clara, sense lligams.

Una veu; i també una orella. Una església veu i orella que procuri acompanyar i acollir els desconcertats i descontents amb el camí que està fent el món contemporani. Són molts els desconcertats, els desvalguts, els que busquen i no troben, els que necessiten una Càritas no per menjar, sinó per assaciar l'ànima assedegada. Són molts, però ara com ara es malfien d'una Església que, en comptes d'acostar-se a ells, pugna per ser el que va ser en el passat: una institució de molt de pes terrenal i mundà.

5. Entre el maniqueisme i l'esteticisme emocional

Les nostres discussions sobre temes aparentment seriosos són una variant de les competicions esportives. Discutim com seguidors d'un equip de futbol. Ovacionem per sistema a aquell que confirma els nostres prejudicis i xiulem a aquell que manté posicions distintes de les nostres. Aquesta tendència al maniqueisme és evident quan discutim sobre les pàtries, sobre credos polítics, però també és molt visible quan una polèmica, més que implicació política, té dimensió moral.

En efecte, quan es discuteix sobre sexualitat, avortament, eutanasia, investigació amb cèl·lules-mare, clonació o enginyeria genètica no es parla: s'aplaudeix o es xiula. Per als uns, moralistes, el combat és entre bons i dolents, per als altres, científicistes, entre troglodites i moderns. Els uns apareixen com a defensors a ultrança de la condició humana, que identifiquen amb l'existència espontània o natural, vinculada a la voluntat del Creador. Els altres, contràriament, apareixen com a continuadors del recte camí iniciat en l'època de la

Il·lustració: el camí de la raó i les llums. O caixa o faixa. Si ets dels bons (dels naturals), aniràs al cel, però seràs expulsat del temple de la ciència. Si ets dels moderns, formes part del bon camí de la Raó il·lustrada, però caldrà que et mostris del tot indiferent a la dimensió moral del progrés científic. Qualsevol avenç científic t'ha de semblar bé. Com pots negar-te al progrés? Als altres, en canvi, qualsevol progrés els ha de semblar perillós: com acceptar que l'home intervingui en el seu propi destí?

L'espai de la reflexió es redueix tant que, de fet, s'anul·la. Desapareix. No hi ha marge per a la reflexió. Només hi ha espai per a les mútues desqualificacions. Dominats per integritats simètriques i antagònics, ni l'atri dels gentils que impulsava Ratzinger ni l'àgora de les democràcies autèntiques no tenen possibilitat de desplegar-se.

El territori central, aquell en que l'altre podria ésser reconegut, aquell espai en què podria assajar-se el trenat dels arguments diferents, queda sempre bombardejat pel dualisme: bo contra dolent, modern contra antic; o viceversa.

La tendència al maniqueisme i a la simplificació forma part de l'escena mundial. Així com la tendència a jutjar inquisitorialment el punt de vista contrari. Conseqüentment, els extrems manen i les posicions es defensen per terra, mar i aire. En aquest context, tant li fa si un bisbe catòlic diu una bajanada («el preservatiu no és segur»), com si proposa, amb sòlids arguments ètics, una reflexió sobre la humanitat dels fetus. En aquest context inquisitorial i maniqueu, tant li fa si es vomita una estupidesa com si es propugna una tesi raonada i estudiada: els exèrcits intel·lectuals i periodístics l'atacaran o el defensaran amb igual determinació, atenent no al contingut del que es diu, sinó al prejudici que es té sobre aquell que ha parlat.

Li va passar molt sovint a Benet XVI (especialment a Ratisbona) però potser la vegada que em va meravellar més la demonització general del seu discurs va ser amb motiu de les respostes que va donar als periodistes que l'acompanyaven en el seu viatge a l'Àfrica. I és que el

prejudici és tan gran que van fer afirmar al Pontífex coses que no havia dit. El Papa no és tan curt per afirmar, sense matisos, que el preservatiu empitjora la SIDA. El que, literalment va dir és força diferent: «No es pot solucionar aquest flagell només distribuint profilàctics, ans al contrari, existeix el risc que augmenti el problema». D'aquestes paraules literals es despenia, més que una condemna del profilàctic, un avís sobre la filosofia que conté la sexualitat profilàctica. I la crítica que realment Benet XVI feia a aquesta filosofia era la següent: protegir, però no qüestionar la promiscuïtat, pot empitjorar la sida, una malaltia que només pot frenar-la una «humanització de la sexualitat, és a dir, una renovació espiritual i humana que porti aparellada una nova forma de comportar-se amb l'altre».

Però, tant se val!, el maniqueu es troba més còmode matxucant el contrari, destrossant-lo com a interlocutor, expulsant-lo de l'àgora, ridiculitzant-lo, més que no pas desplegant arguments propis en positiu. El maniqueu, d'altra banda, també es complau aplaudint els productes culturals que encaixen amb la seva ideologia, que confirmen els prejudicis propis, que reforcen la seva visió.

Potser l'exemple més interessant d'aplaudiment ideològic incondicional de l'última dècada és el de l'exitosa pel·lícula «Mar adentro». Alejandro Amenábar, el director, es va preocupar molt d'explicar quan presentava el film a la premsa, abans que la pel·lícula es convertís en èxit, que no pretenia fer propaganda de l'eutanàsia, que la seva intenció era simplement explicar el cas real del cèlebre tetraplègic gallec Ramon Sampedro. La pel·lícula, certament, no era militant, ni deixava de ser-ho. Era un producte cultural del nostre temps en el qual la complexitat de la vida i de les idees que l'expliquen es posen al servei de l'únic factor que ningú gosa posar en qüestió: l'èxit comercial.

El film és molt bo tècnicament, cal precisar-ho. Bo, en el sentid hollywoodià del terme: un artefacte narratiu eficaç, entretingut, sensible, suggestiu, fins i tot divertit, que mai no avorreix ni fatiga l'espectador. L'amenitat del film és extraordinàriament meritòria, si tenim en compte

que l'argument transcorre gairebé del tot en una petita habitació domèstica i que el protagonista és un tetraplègic ficat al llit.

En teoria, el film d'Amenábar explica la necessitat que l'autèntic Sampedro tenia de morir, de descansar del sofriment de viure. Però les sensacions que arriben a l'espectador no tenen res a veure amb el sofriment d'un home immòbil. Ans al contrari, la vida fílmica del protagonista és tan amena i encantadora que l'espectador, com s'esdevé en els bons films, s'hi acaba identificant. Li agradaria compartir-la. Li agradaria estar al costat d'aquest home de conversa aguda i espurnejant; li agradaria contemplar, de passada, el preciós paisatge gallec que apareix per la finestra de la seva habitació.

Amenábar, que és una fura del cinema comercial, descriu el protagonista com un tipus encantador i intel·ligent que, a pesar de la paràlisi gairebé total que l'atenalla, enamora dues dones fràgils i encantadores (o tres, si tenim en compte la cunyada, enamorada en secret) i aconsegueix, sense esforçar-s'hi gaire, la col·laboració de persones delicioses i entranyables; com igualment entranyable i deliciosa és tota la seva família. Tan amable, bell i delicat és tot, en l'entorn de l'esplèndid Bardem/Sampedro, que acaba provocant una pregunta impertinent: ¿per què vol morir, aquest home de personalitat tan atractiva, si viu en un ambient tan agradable, bell i amè?

Com a producte d'entreteniment, el film d'Amenábar és magnífic, però les tècniques narratives de les quals se serveix són exactament les contràries que exigiria la història verídica del desafortunat Sampedro. Aquell home real volia morir perquè la seva vida era insuportable, però el film no transmet, ni de lluny, aquella insuportabilitat. En cap moment notem com passen de lentes, terrorífiques i turmentoses les infinites hores (els enervants minuts, els sàdics segons, l'un després de l'altre, en insofrible, inesgotable seqüència) d'aquest home condemnat a la quietud més extrema, a la paràlisi gairebé total.

La càmera d'Amenábar oculta el dolor i el tedi extrems que aquell home sofria. La càmera endolceix amb almívans visuals i amenitats narratives,

l'exasperant, lentíssima i desgraciada vivència del Sampedro real. Si la càmera d'Amenábar hagués explicat la insuportable mancança que sofria aquell home, els espectadors haurien fugit en massa de les sales de cinema i la pel·lícula hagués estat un fracàs comercial. Hauria estat una gran pel·lícula, potser al vell estil del Bergman existencialista, una pel·lícula interessant des del punt de vista creatiu. Però ningú no l'hauria anada a veure.

Per tal de guanyar la batalla principal de les taquilles, Amenábar va falsificar la tragèdia de Sampedro. La va trivialitzar convertint el dolor en divertiment, la tragèdia en amenitat, la duresa en dolçor. I falsificant la tragèdia, falsificava la reflexió sobre l'eutanàsia. Bardem/Sampedro reclama la mort moltes vegades a la pel·lícula, però qualsevol manual de narrativa fílmica o literària ens explicaria que els desitjos explícits d'un protagonista no són creïbles si no estan justificats per la lògica del relat. No n'hi ha prou d'afirmar, desitjar o proclamar una cosa, en un film o en una novel·la. Si aquella cosa no forma part de l'estructura profunda del relat, sona a falsa: intrascendent, irrellevant.

Alegrement emocionats, estalviant-se una fatigosa reflexió moral, els espectadors sortien de la sala del cinema més convençuts que mai de la causa de la bona mort. «Que tothom faci el que vulgui», deien. «Si un vol morir, que el deixin morir», afirmaven, sense haver-hi pensat més estona que el temps que ha durat el film, sense haver-hi donat més voltes que la que permet la pura identificació empàtica amb el personatge del film, dissenyat, recordem-ho, per enamorar o fascinar l'espectador. L'amenitat del film explica el seu èxit, he dit abans. Però l'amenitat del film també exemplifica com funcionen els mecanismes de l'adhesió ideològica i moral del nostre temps. La trampa principal del nostre temps és l'emoció suggestiva. La publicitat ens acostuma i ens entrena constantment a l'emoció.

L'homo videns és essencialment l'home entrenat per a respondre adequadament als estímuls emocionals. Responem amb tanta exactitud als precisos mecanismes que suscitaven la nostra resposta, que deixaríem

pà·lid d'enveja el gos de Pavlov. Hi estem tan entrenats, als mecanismes de l'emoció suggestiva, que allò que ens atrau més, que elogiem més, que aplaudim més és precisament allò que, més subtilment, més refinadament, ens fa caure en la trampa de les emocions.

La publicitat és una art subtilíssima, molt desenvolupada, a la investigació de la qual es dediquen tants o més milions que en investigació científica. Defensem punts de vista aparentment racionals ignorant que, en realitat, no són sinó respostes a mecanismes o trampes de seducció emocional. Surt l'espectador amb l'ull espurnejant pel desenllaç del film d'Amenábar i afirma: «És clar que estic a favor de l'eutanàsia, i tant que sí!».

Mentre hi hagi emoció i amenitat, qualsevol discurs funciona. De la suggestió i de l'amenitat se'n desprèn l'apoteosi de la trivialitat. Qualsevol vivència pot ser reduïda a farsa, pot ser falsificada. Qualsevol problema (el canvi climàtic, la fam del món, la violència de gènere o les incomoditats d'un malalt) acaba reduït a caricatura trivial, sigui amb accent reaccionari, sigui amb accent progressista.

En el món de la imatge, en l'era de l'homo videns, la gran fàbrica de propaganda ideològica és la publicitat. Ja no són els polítics, pobrets, ni tant sols les empreses periodístiques, els que determinen, organitzen o creen opinions. És la publicitat la que constantment proposa models i actituds, la que regeix les modes. Unes modes que no imposen, només, canvis innocuus de la manera de vestir, sinó que donen carta de naturalesa a formes de vida, de comportar-se, de pensar, d'actuar. En els enormes espais de què disposen per alligonar-nos, els publicitaris filtren sense parar ideologies instrumentals: que ajuden a vendre determinats productes. En el món de l'homo videns està desapareixent la frontera entre la realitat i la ficció. Conseqüentment, també desapareix la frontera entre la veritat i la mentida. Per això horroritza tant el Cristianisme. Perquè té l'atreviment d'afirmar-se, no com un joc emotiu més, sinó com la Veritat.

Tornem a les trampes de l'Amenábar. A «Mar adentro» no eren trampes ideològiques, precisem-ho, sinó estrictament comercials. Certament a la pel·lícula de romans que, sense tant d'èxit, va filmar més tard, Àgora, sí que va tenir una intenció estrictament ideològica: desacreditar el Cristianisme en nom de la fràgil, bella i idealitzada figura d'Hipatia, màrtir de la ciència (i símbol dels mals que avui, pot causar el cristianisme a la ciència). Però a «Mar adentro» la intenció ideològica no passava per damunt de la voluntat comercial. Els bons publicistes (i Amenábar a «Mar adentro» en va ser) no pretenen fer-nos adherir a la idea que indirectament propaguen, sinó fer-nos comprar alguna cosa. En aquest cas una entrada de cine i, només en segon terme, l'adhesió emocional a una proposta moral. Però les trampes de l'Amenábar serveixen per exemplificar anecdòticament la primera reflexió que voldria fer. Totes les novetats morals ens semblen divertides i necessàries. A ningú se li acudeix preguntar-se què hi ha darrera d'aquella novetat. Si el mecanisme és suggestiu i, per postres, aconsegueix una resposta aparentment moderna, per què fer-se més preguntes? No és estrany que la nostra societat s'hagi tornat, parlo en termes generals, abanderada de les innovacions morals.

6. Literaturitzar el cristianisme

Parlant de les relacions entre cultura contemporània i cristianisme he de fer esment, per força, a una novel·la boníssima que només els cristians poden paladejar a fons i que, alhora, només a ells inquieta de veritat. Parlo d'*El Regne*, d'Emmanuel Carrère (Anagrama), que alguns ja descriuen com l'escriptor francès viu més important. Un llibre llarg, ben escrit, ameníssim i lleuger malgrat la densa temàtica que aborda: els orígens del cristianisme. Una de les línies de fons d'*El Regne*, si no la principal, sentència que la fe cristiana ja no pot concitar interès vital als europeus d'avui. No cal extirpar el bagatge cristià, vindria a dir Carrère, ans al contrari: d'aquest bagatge se'n pot fer bona literatura i bona especulació cultural, com encara se'n fa amb la mitologia grega, llatina o egípcia.

El llibre explica que l'autor, Carrère, estava passant una depressió, el seu matrimoni no funcionava, no podia escriure res que valgués la pena. I es va convertir. En diu conversió però descriu una dèria, de fet: es va imposar anul·lar-se del tot per posar-se, humiliat i submís, a les mans de Déu. La seva voluntat de mortificar-se per sotmetre's a «un dogma contra el qual la intel·ligència es revolta» pretenia, fonamentalment, eradicar allò que detestava d'ell mateix: el fracàs.

Això el va portar a llegir i a comentar el Nou Testament. I així la novel·la salta del seu cas particular a una fabulosa, treballada, estudiadíssima narració dels orígens del Cristianisme. Els Actes dels Apòstols. El paper de Saule de Tars que, esdevingut Pau, per mor de la conversió, funda a Àsia Menor i Macedònia les primeres comunitats a partir de la força suggestiva de la resurrecció, distant dels deixebles del Jesús històric que tendeixen a fundar una secta jueva entorn del crucificat. El relat novel·lesc té molts escenaris històrics (Grècia, Jerusalem, Roma), però també personals (París, Suïssa o l'illa de Patmos on Joan va escriure l'Apocalipsi i on Carrère s'ha comprat una casa, el llit de la qual li fa pensar en el llit d'Ulisses a Ítaca...). Segueix molts personatges: fonamentalment Pau i Lluç, però amb menys intensitat tots els importants. Des del punt de vista novel·lístic, la barreja entre

assaig i relat personal és tan atrevida com magistral. Tècnicament impecable, d'amenitat hipnòtica i d'una falta absoluta de pudor (el porno que mira, els llibres que llegeix, la taula de treball, la cangur que van tenir, però també, les pregàries o les converses amb la segona dona). El seguiment de la història dels primers cristians sembla molt fonamentat (ho pensava en llegir aspectes que no conec prou), però alhora superficial (ho pensava llegint sobre aspectes que conec una mica).

Irònic, autocompassiu, racionalista i alhora sentimental, exquisit, narcisista, insatisfet (per bé que, quan l'èxit es presenta s'identifica amb l'equilibri vital), donant sempre voltes a ell mateix, incapaç de

renunciar a cap forma de sensualitat, incapaç de prendre's seriosament cap misteri, però encantat de jugar-hi com a entreteniment intel·lectual (o com a amenitat turística de cap de setmana), l'europeu contemporani troba en Carrère el seu mirall.

La visió del món que Carrère destil·la és l'ideal contemporani: una constant persecució de vivències sensuais, emotives, culturals i professionals que, com explica Zygmunt Bauman, no conformen cap camí, no descriuen cap relat vital, però amenitzen sense parar l'existència com en una perpètua explosió de focs artificials. En aquest marc vital i cultural, l'europeu troba inexplicable, no ja els misteris de la fe, sinó el capgirament que la fe causa en els que de veritat en tenen. Com que és inexplicable, només pot ser, ve a dir Carrère, expressió d'un excés vital excèntric, irracional o beneït.

Entenimentat i comprensiu, amb irònica condescendència, aquest mirall de l'ideal mundà contemporani que és Carrère conclou que les aventures dels cristians són essencialment ficció històrica. I com que ell, quan estava deprimat, va caure en aquesta ficció i ara en té molta informació, paga la pena que hi especuli com fa un escriptor: imaginant, embolicant la troca, creant suspens, suscitant interès narratiu. Amable i concessiu, Carrère enterra el llegat de dos mil anys d'història resumint així la qüestió: era bona literatura i serveix per fer bona literatura.

Aquest és el repte de fons que té plantejat el Cristianisme d'avui. No pas el que li plantegen els neoantitclericals, que encara pledegen com al segle XIX.

7. Un nou cristianisme vell

Està de moda Paolo Coelho, el Budisme i el Dalai Lama, les teories ocultistes, la meditació transcendental i el ioga... A què responen, aquestes modes?

A un buit d'espiritualitat que hi ha a la nostra societat. L'Església podria donar acollida a aquests que busquen. Però no se'n sortirà si vol continuar sent una Església amb poder social, com el que va tenir en

una altra època. Només una Església despullada de pompa i d'objectius terrenals, se'n pot sortir. Una Església que no perd les seves escasses energies a voler recuperar una presència institucional que, tanmateix, tampoc no recuperarà mai.

Una Església que es replegui, d'una banda, en ella mateixa per recomptar millor les seves forces, per descobrir el diàleg i l'*agape* entre els diversos corrents que la conformen, avui dia tan distants o fins i tot enfrontats (ordes, grups, prelatures, corrents diversos, tots diferents, tots interessants, tots enriquidors, segurament, però sorprenentment competidors entre ells, sovint enfrontats de manera molt poc cristiana). Un cristianisme que es replega i reagrupa, que realimenta el seu discurs moral i espiritual, que reforça el seu compromís, no solament amb els febles de butxaca, sinó també amb els febles d'ànima i de cor. Un cristianisme que actua com un «hospital de campanya», però no només per acollir els pobres, que també, sinó per acollir els que busquen i no troben, els que tenen fam d'espiritualitat.

Un cristianisme pobre i franciscà, com el Papa Francesc vol: despullat d'obligacions institucionals, que accepta els seus límits, que accepta que ja no deixarà mai de ser minoria. Que no perd temps a voler ser el que va ser. Però que aporta valors, alegria i consol a la societat relativista: confort espiritual, fortalesa moral, coherència ideològica, defensa radical de la vida, menyspreu de la mundanitat, coratge de minoria crítica. Una església que ajuda a trobar sentit a aquells que l'havien perdut o que mai no n'havien experimentat la vivència.

L'Església podria tornar a ser una minoria creativa que s'atreveix a qüestionar les bases de la societat actual: una alternativa a la societat dels individualistes indiferents a tot; una alternativa a la societat que ajuda a aplacar la buidor de fons amb constants incitacions al consum de petits consols sensuals (menjar, beure, drogar-se, comprar, consumir objectes i persones com si fossin el mateix) i que confon el plaer amb la felicitat.

8. A favor de l'amor

A l'evangeli de Mateu Jesús diu una frase que no s'acostuma a citar, perquè pertorba els tòpics cristians: «No he vingut a portar la pau, sinó l'espasa» (Mt 10, 34). També en el de Lluc parla de la divisió que es produirà a les famílies (Lc 12,51-53). La frase pot semblar incompatible amb una altra de més coneguda, però ben poc practicada, que diu: «Si algú et pega a la galta dreta, para-li també l'altra» (Mt 5, 39). El pacifisme radical del cristianisme genuí no és contradictori amb l'escàndol i la confrontació. Segons Mauro Pesce, expert en la interpretació històrica de l'evangeli, quan Jesús diu que porta l'espasa i la divisió a les famílies, es refereix a la ruptura dels lligams de tribu o clan, que eren fortíssims en el seu temps (com encara ho són al món islàmic).

Les propostes de Jesús eren revolucionàries al seu temps perquè és el primer personatge de la història que posa l'accent ètic no en la fidelitat al grup o clan propi, sinó a tots els humans en general. Aquesta ètica universal, que trenca barreres de tribu, classe, raça, nació i fins i tot religió, genera per força malestar intern, però té una enorme capacitat d'unió fraternal. Molts segles abans que algú reivindicés la «pàtria dels humans», el Cristianisme genuí alçava la bandera de la germandat universal.

La fraternitat és fàcil d'afirmar, però difícil de practicar: la història de l'Església n'és una prova clara. Ara bé, l'Església, amb totes les seves colossals contradiccions, té una extraordinària capacitat de captar allò que podríem anomenar «els signes dels temps». Les paraules i els gestos de Francesc tenen un sabor cristià genuí. D'una banda, defensa amb un radicalisme ben poc polític la universalitat de la vida humana: la fraternitat. Per això ha posat tant o més èmfasi en la defensa de la sacralitat de la vida del fetus que en el clam avergonyit davant el destí bestial que han tingut els naufrags africans al mar de Lampedusa. Però de l'altra, en descriure Jesús com «l'advocat de les nostres debilitats» i en posar l'èmfasi en la magnanimitat, el perdó o en la impossibilitat de jutjar les opcions íntimes, Bergoglio provoca escàndol o gran incomoditat entre els que s'havien refugiat rere els murs de l'Església per enfrontar-se al món contemporani. Per ells, és com si portés, no la pau, sinó l'espasa.

Rere la muralla del catolicisme, molts lluiten amb convenciment ideològic contra el que descriuen com els dos grans mals de la societat contemporània: l'hedonisme com a destí últim de la vida i el relativisme moral. I ara Francesc els diu que l'Església no és ni una muralla, ni una fiscalia moral, sinó un hospital de campanya on tots els desconcertats i desvalguts del nostre temps hi tenen cabuda i on tothom, sigui com sigui i tingui les inclinacions que tingui, hi és convidat.

Francesc empunya l'espasa de Crist en qüestionar els dos mals principals de l'Església: el carrerisme eclesiàstic i la confusió entre religió i ideologia. No és estrany que els crítics més atrevits de Francesc siguin els que a Itàlia s'anomenen «ateus devots», és a dir: els que, sense participar de la creença cristiana, defensaven l'església de Karol Wojtila i de Joseph Ratzinger perquè la veien com la gran muralla de la tradició oposada a la devastació moral de la postmodernitat. Aquests ateus devots enyoren ara la militància contra l'ateisme comunista de Joan Pau II. Enyoren el que Giuliano Ferrara descriu com «l'exèrcit angèlic» de Wojtila contra l'hedonisme. I enyoren les catedrals racionals que Ratzinger va alçar per defensar les veritats essencials en un món que ha decidit que tot és relatiu (fins i tot la vida).

Ferrara descriu la dimissió de Ratzinger com una victòria del món contemporani, que ha destruït els murs de contenció eclesial (gràcies al pretext de la pedofília). L'elecció de Francesc seria l'adaptació al món de l'Església derrotada. Un Francesc que ja no condemna, ni combat el relativisme contemporani, sinó que s'hi adapta, que «relativitza» les seves veritats morals per tal de fer-se simpàtic al món d'avui.

No és casualitat que el progressisme, promotor principal del relativisme, estigui perdonant la vida a l'Església durant el pontificat de Bergoglio. Coincidint amb Ferrara per l'altre extrem (tots els extrems es toquen), els *progres* consideren que, finalment, l'Església s'ha rendit als seus principis: tot val, tot és acceptable i un Papa finalment ho reconeix.

No, Bergoglio no reconeix que tot sigui acceptable. No dóna la raó al pensament postmodern. El que diu és que l'Església no és una fiscalia ni una ideologia (neoconservadora o d'alliberament). L'Església, sosté, proclama la salvació. Per això, i cito textualment, «l'anunci de l'amor salvífic de Déu és previ a l'obligació moral». Tot el discurs de Francesc s'origina entorn d'aquest punt: l'anunci de la salvació. D'aquí prové la necessitat d'acompanyar a tothom. D'aquí la misericòrdia (que, sosté Bergoglio, té a veure amb l'amor, no amb la laxitud relativista). Francesc complementa el formidable edifici de Ratzinger (en el qual fe i raó concorden) amb l'amor fraternal, essència del cristianisme. Amor i discerniment.

Discerniment vol dir: posar l'èmfasi en els petits gestos de cada dia, més que en les grans idees; vol dir: els grans principis no s'han d'aigualir, però s'han d'adaptar a les circumstàncies. Vol dir: cal trobar el gest oportú, que no sempre és el més dur. I vol dir, sobretot: paciència. No solament perquè «el temps és lent en els canvis», sinó, sobretot, perquè «Déu s'ha revelat en la història, no en abstracte». I a Déu se'l troba en la gent, no en les idees.

9. Ampliar l'esperit de *Càritas* també a l'espiritualitat i a l'amor

El moviment cristià hauria d'ampliar l'espectre social de Càritas. I obrir-se, no solament als famolencs, als sense sostre, als que no resisteixen la crisi. S'hauria d'obrir també a la gent de cor perdut i als que arrossegueu la buidor interior i se'n consolen comprant o consumint fàrmacs. S'hauria d'obrir a tots els cansats de soroll, als que busquen a les fosques sense llum, als que tenen set d'espiritualitat i fam de compromís. Als que han trobat que l'amor els fallava, quan el confonien amb la possessió o amb la depredació sexual. A ells Càritas pot ensenyar-los, no amb sermons, sinó amb gestos que l'amor és donar, no pas rebre. L'esperit de Càritas s'hauria d'obrir, finalment, als desconcertats per la lògica destructiva i depredadora del nostre temps.

10. Justícia vs. Caritat?

Aprofundim en la idea de Càritas. Hem destruït entre tots el sentit de la paraula «austeritat». Ara significa castigar les classes mitjanes amb impostos i les classes populars amb retallades sanitàries, educatives o d'ajut social. Per si fos poc, l'austeritat que imposa l'ortodòxia liberal imperant a Europa és profundament arbitrària, atès que paguen més els qui menys responsabilitat tenen en el colossal endeutament de la nostra economia.

Però l'austeritat havia significat tota una altra cosa. Es tractava de prescindir de les despeses supèrflues per centrar-se en les bàsiques: llar, menjar, higiene, educació. La vella austeritat menyspreava les despeses a què obliga la vanitat individual (l'imperi de la moda, la tirania de l'emulació social) i subratllava valors superiors: llibertat de criteri, autodomini, progrés individual coherent amb el progrés del grup. Eren austers els burgesos que van fer la revolució industrial, però també els anarquistes que, per damunt de tot, propugnaven el progrés cultural.

L'austeritat apel·lava a valors col·lectius: grup familiar, grup social. De manera semblant, Bergoglio a «Laudato Si» apel·la a tot el col·lectiu humà, atrapat en una terra exhausta: «La terra clama pel mal que li fem a causa de l'ús irresponsable i de l'abús dels béns que Déu hi ha posat. Hem crescut pensant que n'èrem els propietaris i dominadors, autoritzats a espoliar-la». Segons Bergoglio, «la vida humana, la persona ja no són percebudes com un valor primari que cal respectar i tutelar». Hem posat al centre de la vida social «la idolatria del diner», una idolatria d'arrel obscenament individualista. «Voldria que tots prenguéssim el seriós compromís de respectar i custodiar la Creació, d'estar atents a cada persona, de contrarestar la cultura del malbaratament i el refús, per tal de promoure una cultura de la solidaritat i la trobada».

Com suggereixen alguns dels seus detractors interns, Bergoglio coincideix en aquest punt amb els corrents ecologistes i antisistema. Fins i tot amb el neocomunisme que rebrota entre els joves indignats. Tots aquests corrents critiquen les bases del neoliberalisme depredador, que malbarata els recursos del planeta i causa injustícia i deslleialtat entre els humans. Ara bé, Francesc, essent tan radicalment partidari de la justícia com ells, posa l'accent en la persona. No n'hi ha cap –recorda– que sobri: ni pobre, ni embrió, ni discapacitat. Per al Cristianisme, que tan sovint ha estat incapaç de ser fidel als seus principis, les relacions entre les persones estan regulades per l'amor. Per això mentre el neocomunisme parla de drets socials, el cristianisme de Bergoglio també parla de caritat.

Justícia i caritat són compatibles; però la caritat inclou la justícia, mentre que la justícia no inclou la caritat. Aquest Nadal hem sentit altres veus d'esquerra criticant el Banc dels aliments (i d'altres manifestacions de caritat nadalenca). L'estat –recorden– s'hauria de fer càrrec d'aquestes necessitats. Certament, la justícia social hauria de cobrir les necessitats bàsiques. Però encara que les cobris, els ciutadans continuaríem tenint mancances i privacions. L'esquerra militant reclama drets, però sembla indiferent a les necessitats de les persones concretes a les quals els drets encara no arriben. La fraternitat cristiana reclama justícia, però, mentre no arriba, proposa l'afecte i el consol de l'amor.

En la institució de Càritas es porta a terme aquesta visió. Càritas arriba on no arriba ningú més. No demana ni la partida baptismal dels necessitats. Procura sostre o aixopluc a qui no en té, mira de buscar feina a qui en necessita, forma a qui li convé preparació. Vesteix, alimenta, acull, acompanya, protegeix, guia, ensenya, abraça. Allà on l'estat del benestar falla, allà on les grans paraules (Justícia, Igualtat) es queden sense eco, allà on les fantasies socials es retiren, Càritas s'hi fa present. Quan el vent s'emporta les paraules boniques (Llibertat, justícia, solidaritat) que polítics i periodistes fem servir tothora, Càritas emplena el buit.

Els voluntaris de Càritas no pretenen donar lliçons sobre la condició humana, ni teoritzen sobre com hauria de ser el món. Qui milita a Càritas, en comptes de discursos procura trencar el tòpic de l'egoisme humà per deixar clar que l'amor, per minoritari que sigui, pot ser més fort que el malestar del món. En el rostre d'un que pateix, l'amor cristià més genuí hi veu el rostre de Déu. Ho diu un vell salm: «Ubi caritas et amor, Deus ibi est». Allà on hi ha caritat i amor, allí hi ha Déu.

